

Naturkatastrofer: Hur påverkas BNP

BNP mäter produktionen av varor och tjänster under en viss tidsperiod, vanligtvis ett år. En naturkatastrof som leder till att fast kapital (t.ex. byggnader, vägnät, skog) förstörs får därmed inte någon direkt effekt på BNP. Däremot kommer ofta de åtgärder som konsumenterna och producenterna vidtar som en följd av naturkatastrofer att påverka BNP under en relativt lång tidsperiod. Exempel på sådana BNP-påverkande åtgärder är återuppbyggnad av hus och vägnät, produktionsbortfall och minskad turism i katastrofdrabbade områden. Nettoeffekten av en naturkatastrof är därför ofta högre uppmätt BNP på kort sikt även om levnadsstandarden givetvis påverkas negativt. De makroekonomiska effekterna beror också på konjunkturläget. Finns det gott om lediga resurser kan en återuppbyggnad ske utan att resurser från andra verksamheter trängs undan i särskilt stor utsträckning. Effekten på BNP blir då förhållandevis större.

Erfarenheter från naturkatastrofer i Danmark och Tyskland

Det danska finansdepartementet har beräknat de direkta effekterna av den storm som härjade Danmark i december 1999 och som främst förorsakade skador på byggnader. Enligt dessa beräkningar medförde stormen att BNP-nivån blev 0,8 procent högre 2000 än vad som annars skulle ha varit fallet. För 2001 höjdes BNP-nivån med ytterligare 0,3 procent. BNP blev högre främst genom högre byggnadsinvesteringar.¹³ Skador som täcktes av försäkringar upp gick till drygt 1,0 procent av Danmarks BNP 1999.

De översvämningar som drabbade Tyskland 2002, med stora skador på vägar och byggnader utmed floderna Elbe och Donau, medförde att BNP-nivån blev 0,15 procent högre 2002 och ytterligare 0,1 procent högre 2003 än vad den annars skulle ha blivit enligt det tyska institutet DIW. De två poster som påverkades mest var husbyggande och offentliga investeringar i vägar och broar. I

¹³ I beräkningarna tas inte hänsyn till att byggnadsinvesteringarna kan ha blivit högre på grund av tidigareläggning och att reparationer kan ha ersatts med nybyggande. Å andra sidan kan andra byggnadsinvesteringar ha skjutits på framtiden på grund av kapacitetsbrist inom byggbranschen.

denna kalkyl har hänsyn tagits till att beslutade skattesänkningar 2003 sköts upp samt att företagsskatten höjdes. Dessa åtgärder, vilka vidtogs för att finansiera återuppbyggnaden efter översvämningarna, torde ha dämpat den privat efterfrågan. Utan åtgärderna skulle effekten på BNP ha blivit ytterligare något högre.

Hur påverkas BNP och skogsindustrin av stormen i södra Sverige?

Natten till den 9 januari i år drog orkanen "Gudrun" fram över södra Sverige. El- och telenätet och skogen drabbades av omfattande skador, främst i Kronobergs och Jönköpings län där ca 15 procent av virkesförrådet skadades¹⁴.

Stormen beräknas ha fällt ca en tiondel av skogsbeståndet i Götaland, eller 70 miljoner kubikmeter träd, till största delen gran. Mängden stormfällda träd är ungefär 25 gånger större än vad som normalt vindfälls under ett år i landet. Stormfällningen motsvarar drygt 80 procent av den årliga avverkningsningen av träd i Sverige.

Skogsstyrelsen har uppskattat skadekostnaderna i skogsbruket till följd av stormfällningen till närmare 16 miljarder kronor¹⁵.

Stormfällningen innebär problem för skogsbruket, vid sidan av skador på vägnät etc., eftersom mängden fallna träd överstiger den lokala årliga avverkningsningen. Transport- och lagringsproblemen är betydande. Hur stor del av de fallna träden som kan tas om hand är ännu svårt att uppskatta. Efter den 1 maj 2006 anses den då kvarliggande skogen vara oanvändbar för industriella ändamål.

En stor del av den fällda skogen beräknas inte kunna tas om hand lokalt utan måste fraktas norrut, men varken tillgänglig sjöburen kapacitet eller antalet lastbilar räcker till för att transportera denna mängd.

På kort sikt innebär stormfällningen ett ökat utbud av massaved och sågtimmer. Priset på dessa

¹⁴ Som skadade träd räknas träd som är omkullblåsta, avbrutna under halva trädhöjden eller som lutar mer än 30 grader.

¹⁵ Skadekostnaderna är beräknade som skillnaden mellan de intäkter som det stormfällda virket skulle ha genererat vid normala avverkningskostnader och virkespriser 2004 i jämförelse med de kostnader och intäkter som det stormfällda virket faktiskt genererar. Då har hänsyn tagits till högre avverkningskostnader, lägre virkespriser, ökade lagringskostnader, återplantering m.m., samt det faktum att uppskattningsvis 1/3 av virket inte kan föras ut ur skogen. Enligt Skogsägarna är den totala förlusten för stormfällningen 30 miljarder kronor.

varor har också fallit efter stormen. Detta prisfall ska ses mot bakgrund av det låga utbudet på virke som allmänt sett rådde före stormfällningen. Det är dock ännu oklart hur stor prisseffekten blir för massaved och sågtimmer. Det lägre priset motverkas för köparen av generellt sett högre transportkostnader för att forsla ut virket ur skogen. Lönsamheten i massa- och sågverksindustrin bör dock på kort sikt öka något när råvarupriserna sjunker.

Avverkningen i andra delar av landet kan endast till viss del minskas för att kompensera för det större uttaget i södra Sverige. Import av massaved från Ryssland och Baltikum kommer troligen att reduceras. All import försvinner dock inte på grund av att vissa importerade kvaliteter behövs i produktionen, samt att industrin är bunden av kontrakt. En viss del av den fällda skogen kommer att exporteras.

På tre till fyra års sikt minskar troligtvis tillgången på virke i södra Sverige. De ökade kostnader som detta innebär påverkar den lokala sågverksindustrin negativt. Det kan också bli svårt att få tag i plantor för återbeskogning.

BNP-nivån 2005 påverkas av att:

- lager växande skog minskar
- råvarulager i massa- och sågverksindustrin ökar
- massa- och sågverksproduktionen ökar något
- skogliga transporter, röjningsarbeten och reparationer ökar
- exporten av skogsprodukter ökar
- importen av skogsprodukter minskar

Den sammantagna effekten på BNP är nivåhöjande, men sannolikt högst några tiondels procent. Det kommer emellertid att dröja innan man med säkerhet vet hur mycket av den fällda skogen som inte kan användas industriellt, samt i vilken mån detta påverkar BNP¹⁶. Även om stormfällningen får små effekter på uppmätt BNP får den stora ekonomiska konsekvenser för drabbade skogsägare. Effekten av stormen på BNP skulle bli större om det hade varit

fast kapital och inte skog som förstördes (som i Danmark, se ovan) eftersom återuppbyggnadsaktiviteten då blir högre.

Försäkringsersättningarna i samband med stormfällningen beräknas bli större än någonsin tidigare. Ersättningarna täcker till hälften skog, till hälften annat som t.ex. skador på byggnader.

Den senast jämförbara storm som ledde till skador på skogen i större omfattning i Sverige ägde rum 1969. Skadorna på skogen var dock mindre och uppgick till endast en tredjedel av en årsavverkning. En kraftig lagerökning vid sågverken ägde rum samt en stegring av timmerexporten. Effekten på BNP var emellertid försumbar.

Slutsatsen är att även stormen Gudrun bedöms få mycket liten effekt på uppmätt BNP trots att den har betydande ekonomiska konsekvenser för berörda skogsägare, försäkringsbolag och lokal skogsindustri.

¹⁶I Nationalräkenskaperna räknas växande skog som en lagerpost. Denna lagerpost påverkar dock inte normalt sett BNP eftersom tillväxten ungefärligen är lika stor varje år. Effekten av stormfällningen på BNP blir inte så stor då de fallna träden kommer att räknas som lager i skogen. Minskningen i lager växande skog beror på att skogstillväxten blir mindre då skogsbeståndet reduceras något i år. Om skadorna senare kommer att klassificeras som "naturkatastrof" kommer de inte att bokföras i nationalräkenskaperna. Visar det sig emellertid att omfattningen av skadorna var mindre, påverkas BNP negativt med den del av de fällda träden som inte kan tas om hand.